

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК

*С. М. Онисько, к. е. н., професор, М. М. Богач, к. е. н., доцент,
Львівський національний аграрний університет, mmbogach@ukr.net*

У статті розкрито сучасний стан функціонування страхового ринку в Україні та окреслено основні проблеми страхування в агропромисловому комплексі країни (АПК). Показано, що сучасний стан відносин страхового відшкодування збитків і втрат в АПК характеризується повільністю, складністю і суперечливістю щодо свого розвитку. Специфікою діяльності в АПК є сезонність та залежність від погодних умов, а отже, для цієї сфери економіки характерна висока ступінь невизначеності. За таких умов страхові компанії частіше за все реалізують стратегію переважних відмов при виплаті відшкодування, що не дозволяє отримати зиск реальному суб'єкту господарювання.

Запропоновано заходи покращення стану вітчизняного страхового ринку, зокрема, шляхом запровадження інституту страхового омбудсмена. Виявлено прямі та непрямі переваги страхового омбудсмена для всіх учасників страхового ринку. Показано, що страховий омбудсман сприяє удосконаленню стандартів у страхуванні, виявляє слабкі місця у практиці надання страхових послуг. Для клієнтів страхових компаній зиск буде проявлятися в зниженні витрат при вирішенні скарг. Для застрахованих осіб зростає можливість забезпечення дотримання своїх легітимних прав. Щодо держави, то інститут омбудсмена з питань майнового страхування знизить навантаження на суди та зменшить трансакційні витрати за наглядом у галузі.

Доведено необхідність створення в Україні приватного інституту страхового омбудсмена. При цьому стверджується, що суб'єктом діяльності з його формування має виступати не держава, а самі страхові компанії, які зацікавлені у розвитку ринку страхування та його високих стандартах.

Ключові слова: страховий ринок, страхова система, страхова діяльність, страхування майна, страховий захист, обов'язкове страхування, добровільне страхування, інститут омбудсмена.

Постановка проблеми. З моменту прийняття Закону України «Про страхування» окреслилися ряд позитивних тенденцій на страховому ринку в АПК. До них можемо віднести: зростання обсягів страхових платежів; збільшення величини страхових резервів; підвищення частки страхових премій в обсязі валової продукції; збільшення розмірів статутних фондів страховиків; випереджувальні темпи зростання страхових платежів щодо темпів зростання страхових виплат. Однак, сучасний стан відносин страхового відшкодування збитків і втрат в АПК характеризується повільністю, складністю і суперечливістю щодо свого розвитку.

Виникнення суперечливих дій в ході

формування ринкових відносин, не-об'єктивність і невідповідність ринковим умовам механізму регулювання страхової діяльності в АПК з боку держави, її неухважність до задач підготовки соціальної бази страхування та інші аспекти цієї багатопланової проблеми залишаються дискусійними і потребують подальшого дослідження. Вітчизняна наука поки що недостатньо опрацювала такі питання як визначення оптимальних стратегій розвитку відносин зі страхування в АПК, забезпечення фінансової стійкості таких відносин, удосконалення фінансового контролю страхової діяльності в АПК.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Страхова діяльність завжди була в полі зору науковців, спеціалістів і практиків та знайшла належне відображення у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, а саме Осадця С. С., Базилевича В. Д., Шахова В. В., Василика О. Д., Царенко О. В. та інших науковців [6, 2, 9, 8].

В Україні розвиток ринкових відносин породжує певні особливості розвитку страхування. Спостерігаємо, що попередня практика державного страхування свідчить про те, що населення віддає перевагу тим видам страхування, де присутнє нагромадження. Виникли певні види суто українського страхування, такі як страхування відповідальності позичальника та поворотне страхування життя.

Асортимент ринку страхових послуг розширюється з розвитком економіки, створюються нові об'єкти страхування та виникають нові ризики. Відповідно і сфера страхових послуг також стає ширшою та вимагає постійного доповнення та зміни схеми розподілу видів страхування.

Страхова система має на меті привести умови страхування до такого стану, щоб не виникало непорозумінь у процедурі відшкодуванні збитку. Вирішення суперечностей, які з'являються у невизначених ситуаціях, як правило, тяжіють у сторону страховальників. Через це виникають відмови при виплаті відшкодування. Саме такий стан породжує необхідність займатися та вирішувати проблеми реальності страхування.

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття особливостей сучасного стану страхового ринку в Україні, окреслення основних проблем функціонування страхування в АПК та розробка напрямів його регулювання, зокрема шляхом запровадження інституту страхового омбудсмена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страхування, як явище виникло в умовах раннього розвитку суспільства, тому певні положення, які мають місце до цього часу, не відповідні до нових соціально-економічних відносин. Слід зауважити, що ситуація, коли присутня відмова щодо виплати відшкодування (навіть в тому випадку,

якщо з точки зору страхувальника вона є правильною), є небажаною зі сторони суспільства. Тому виникає потреба розглядати реальні умови захисту за окремими видами страхування і при цьому вносити певні пропозиції та удосконалення діючих умов страхування. Страхова система агропромислового комплексу узагальнюватиме практичний та науковий досвід, буде відпрацьовувати узагальнені правила страхування, керуючись принципами універсальності та реальності страхового захисту.

Щодо показника реальності страхового захисту, то його можна обчислювати як відношення фактично виплаченого відшкодування до того відшкодування, яке мало би бути виплачено при умові дотримання страховальником всіх умов страхування [5]. В якості показника реальності також ще може виступати відношення кількості усіх страхових випадків, які мали виплати страхового відшкодування, до загальної кількості усіх страхових випадків за цей період. У випадку, якщо показник реальності буде відхилитися від 100 % хоча на маленьку частку, то причини таких відхилень слід негайно досліджувати, а система страхування АПК забор'язвна вживати конкретних заходів щодо їх усунення, при цьому, зокрема, і методом популяризації самого страхування та ознайомлення страховальників з цими умовами [4].

Оптимальна організація страхової системи АПК породжує принципи універсальності та повноти страхового захисту. Найважливішими з них є наступні проблеми: визначення сфер, де застосовується обов'язкове та добровільне страхування; доведення потрібності страхування власності, яка знаходиться у розпорядженні держави; відшкодування непрямих збитків (тобто втрачених доходів); надання можливості реальної оціночної вартості відшкодування та виплат, враховуючи інфляційні процеси [3].

Аналізуючи першу проблему можемо зробити висновок, що при зародженні обов'язкового страхування припускалися думок про доцільність страхування конкретного майна щодо суспільних інтересів або забезпечуючи інтереси власників цього майна. Економісти зійшлися на думці, що таке страхування мало би бути загальним та його доцільно запроваджувати в обов'язковій формі. Вважалося,

що лише обов'язкова форма страхування дасть можливість забезпечити загальний, не-дорогий та повний страховий захист.

Адміністративні методи управління державною економікою породжували думку обов'язкової форми страхування, але не була рекомендаціями сільськогосподарських підприємств, які могли дати чіткі та практичні рекомендації та пропозиції.

Багаторічна практика страхування в колишніх соціалістичних країнах показала, що обов'язковому страхуванню підлягали лише ті види, які мали суттєве народногосподарське значення. Одночасно страхування інтересів підсобних та особистих домогосподарств та конкретних осіб виявилось недоцільним.

Доцільно зважати на те, що добровільне страхування (при умові укладання договорів між страхувальником і страховиком) є більш гнучким, аніж обов'язкове страхування, оскільки воно краще забезпечує потреби та бажання страхувальників. Ця гнучкість забезпечує вищу якість страхових послуг та кращі взаємні відносини між страхувальниками і страховиками.

Обов'язкове страхування, яке відповідає таким вимогам існує у багатьох країнах світу. Це перш за все стосується страхування кооперативних, фермерських та одноосібних господарств. В окремих країнах це стосується і державних підприємств при страхуванні від стихійних лих та нещасних випадків. Такі умови забезпечують страховий захист практично усього рухомого та нерухомого майна господарств, зокрема деякої частини врожаю та сільськогосподарських тварин.

Значення страхування у сільськогосподарських підприємствах є загальнодержавним. Держава повинна турбуватися про те застраховані чи не застраховані сільськогосподарські підприємства подібно до того, як пильнує чи раціонально використовується земельний фонд, чи ефективними є власники землі. При настанні стихійного лиха або нещасного випадку відсутність укладеного договору страхування може призвести до погіршення виробничої діяльності господарства, або навіть до його банкрутства, а це вже є проблемою не лише приватного характеру, а й суспільного значення.

Отже, практичні та теоретичні передумови засвідчують, що страхування підпри-

ємств агропромислового комплексу повинно здійснюватися в основному в добровільній формі, що є головною відмінністю від соціального страхування.

Перевага добровільної форми страхування у страхових відносин не є перешкодою поширення страхового захисту в АПК. Така форма страхування вимагає більших зусиль щодо його популяризації та укладання договорів, але сприяє покращенню страхових відносин між усіма суб'єктами страхової системи агропромислового комплексу.

Аналіз страхової діяльності свідчить про те, що умовою, яка прискорює розвиток добровільного страхування, є збільшення частки укладання договорів на основі страхового зобов'язання, а також у колективній формі. Зобов'язання щодо страхування розпочинає діяти саме тоді, коли організація приймає рішення про те, що всі її підрозділи чи особи, які в ній працюють, мають укласти індивідуальні чи колективні договори особистого або майнового страхування. Приймаючи таке рішення, мають бути наведені типові умови страхування (наприклад сума страхування, обсяг страхового захисту тощо). Ці умови, як правило, повинні уніфікуватися страховою системою АПК.

Зобов'язання щодо страхування можуть виникати і тоді, коли умови фінансової або торгівельної угоди зобов'язують продавця чи кредитора укласти договори на певних умовах. Власне на таке страхове забезпечення повинні орієнтуватися підприємства агропромислового комплексу. Страхові зобов'язання повинні виникати і під час укладання конт-рактів. Керуючись такими контрактами фермер або сільськогосподарське підприємство зобов'язуються постачати підприємству, яке здійснює закупівлю продукції (тваринництва чи рослинництва), у домовленій кількості. У контракті повинна мати місце умова, згідно якої продукція чи тварини будуть застраховані від передбачуваних ризиків, а витрати щодо страхування будуть відшкодовуватися покупцем. Таким чином витрати щодо страхування практично будуть включатися до ціни реалізованої продукції.

Страховий захист, що має колективну форму досить часто використовується в особистому страхуванні. Ця форма є зручною і для страхових установ, тому, що суттєво по-

легше їх роботу, а також для тих, хто страхується, бо страховий внесок є єдиним для всієї групи і, через це є нижчим, аніж при індивідуальному страхуванні. Це зумовлено тим, що при колективному страхуванні так гостро не виявлено, як при індивідуальному, антиселекцію (тобто несприятливі портфелі страхових ризиків), а також витрати щодо обслуговування колективного страхування є суттєво нижчими, аніж при індивідуальному страхуванні.

Що ж до колективного сімейного страхування, то воно може стати неабияким джерелом утворення резервів, що можуть бути використані у якості джерела інвестицій у сільське господарство.

Саме ці аргументи переконують у важливості поєднання обов'язкового та добровільного страхування, яке має бути реалізоване на договірній основі в агропромисловому комплексі страховою системою АПК.

Практика господарювання показує, що найефективнішим регулятором у розвитку АПК та його галузей є саме страхування.

Страхова система агропромислового комплексу регулює процеси соціально-економічного розвитку в аграрній сфері. Її завданням є не лише захист майна при настанні страхового випадку та відшкодування збитку, але і усунення непрямих збитків, які виникли через знищення чи пошкодження майна, яке є власністю майнових прав застрахованого. Отже, метою страхування, як суттєвого регулятора страхової системи АПК, є не лише охорона майна, але й створення умов для гармонійного розвитку всієї галузі.

Ще однією та досить вагомою проблемою у страхуванні є вплив інфляції на економічну та соціальну ефективність страхування. Частина економістів вважає, що через інфляцію зменшується повнота страхового захисту, а інші вважають, що це применшує роль самого страхового захисту, бо знецінення грошей знижує реальну вартість відшкодування, якого в результаті не достатньо для відновлення знищених предметів. Для України ця проблема є актуальною у галузі страхування, оскільки інфляцію спостерігаємо практично щорічно.

Для досягнення підвищення ефективності страхування, організація страхової діяльності повинна відповідати як економіч-

ній стороні, так і філософським принципам. Їх недотримання викличе конфлікти між адміністрацією, персоналом та клієнтами, знизить імідж компанії тощо.

Основною метою діяльності страхової компанії є задоволення суспільної потреби у надійному страховому захисті, що відповідає загальним фінансовим вимогам. А філософські принципи страхової діяльності повинні відповідати національній ідеї. Також ці принципи мають враховувати позицію власника, особистісні якості керівника, життєвий рівень персоналу, регіональну специфіку, зокрема і національну.

Механізм вирішення суперечок щодо визнання втрат підприємством має суттєве значення для ефективної роботи страхового захисту в агропромисловому комплексі. Адже судове вирішення страхових суперечок недешево коштує, завдає неабиякого клопоту та досить часто не забезпечує їх справедливого вирішення. Ці фактори гальмують розвиток страхування в АПК.

Аби знайти вихід з такої складної ситуації можна запропонувати впровадження інституту страхового омбудсмана в АПК. Його створенням та фінансуванням повинна займатися галузь страхування. На цей інститут покладатимуться завдання бути посередником у вирішенні суперечок між страховими компаніями та застрахованими особами, вирішувати суперечки об'єктивно, гнучко та без зайвих витрат. Структура та статус інституту омбудсмана мають бути незалежним. Такий інститут має очолювати фахівець з доброю репутацією, а його діяльність повинна контролюватися незалежною Радою. Також рішення, що приймає омбудсман повинні бути обов'язковими для всіх членів цього інституту, тобто для страхових компаній, які є членами цього інституту

Якщо інститут омбудсмана функціонуватиме ефективно – це буде вигідно для усіх учасників ринку, адже краще будуть захищені права споживачів та вищими будуть стандарти послуг, це, в свою чергу, суттєво покращить імідж галузі страхування та може стати рушієм зростання ринку страхування. Зрозуміло, що за таких умов зросте довіра до тих страхових компаній, які є членами інституту омбудсмана, і це дозволить залучити нових клієнтів. Деяку користь це

принесе і державі, адже омбудсмани дозволять зменшити навантаження на наглядові органи та суди.

Розвиток та діяльність страхового за-хисту агропромислового комплексу суттєво залежить від ефективності та якості механізмів вирішення суперечок при настанні страхових випадків та виплаті страхових відшкодувань. Виникнення суперечок, що виникають між страховиками та власниками страхових полісів є неминучим явищем. Якщо такі суперечки не вирішувати справедливо та ефективно, то це призведе до зайвих витрат та може стати неабиякою перешкодою розвитку страхової галузі в сільському господарстві.

Оскільки проводячи господарську діяльність, суперечки в стосунках виникають неодмінно, їх слід належним чином вирішувати. Механізм ефективного та справедливого врегулювання суперечок повинен задовольняти таким фундаментальним критеріям як економічна ефективність, доступність та справедливість.

Перш за все, суперечки повинні вирішуватися ефективно з економічної точки зору та за недовгий проміжок часу. Процедура врегулювання суперечок має використовувати якнайменше економічних ресурсів. Ефективність також означає мінімізацію затримок у прийнятті рішень, адже швидке вирішення суперечок впливає на зменшення пов'язаних з цим витрат.

По-друге, схема за якою вирішуються суперечки повинна бути добре відомою та легко доступною. У багатьох країнах вагомим бар'єром формального вирішення суперечок виступають витрати. Легка доступність значить, що сторонам добре відомо про існування такої системи і вони мають можливість використовувати цю систему для захисту своїх позицій, не використовуючи надмірних зусиль та витрат.

І третє - вирішення суперечок повинно бути неупередженим та справедливим. Сам процес вирішення суперечок та участь у ньому мають задовільнити всіх сторін-учасниць. А це, у свою чергу, вимагає високої прозорості щодо прийняття рішень. Кожне прийняте рішення мусить бути зрозумілим та кваліфіковано обґрунтованим. З метою забезпечення справедливості систему

слід так структурувати, щоб можна було збалансовувати позиції сторін, які часто є нерівними.

Якщо врахувати наведені нами критерії та оцінити сучасний стан в Україні щодо вирішення суперечок у страхуванні аграрних підприємств, то ситуація залишає бажати кращого. Вирішення всіх страхових суперечок покладено на судову систему, проте і судова система вимагає бажати кращого, оскільки не має достатньої кількості персоналу та коштів, а кількість позовів для судового розгляду постійно зростає. Самі судові справи потребують багато часу і зусиль. Затримка в часі, як правило, призводить до зростання судових витрат та залишає незадоволеними причетні сторони. Досвід державні суддів щодо розгляду страхових справ є недостатнім. Прозорість та справедливість судової системи також залишає бажати кращого.. У багатьох випадках застраховані особи у питаннях страхування часто не знають своїх прав та обов'язків, а тому не можуть їх дотримуватись. Досить важко зрозуміти та передбачити, як приймаються рішення. Існує імовірність того, що перевагу віддадуть стороні з більшими впливом та ресурсами.

Досить високими є витрати та витрачені зусилля на судові процедури, тому багато клієнтів страхових компаній не хочуть вдаватися до судових дій з метою захисту своїх прав, оскільки результат непередбачуваний, а ризик є досить високим. Керуючись тим самим принципом, багато бізнесменів також надають перевагу неюридичним способам вирішення страхових суперечок.

Оскільки проблема вирішення суперечок є досить важливою у роботі страхового сектора, а вирішення суперечок таким традиційним способом таким як судовий процес не може бути першчерговим вибором, особливо у короткостроковій перспективі. Більш ефективними можуть виявитися методи за межами судової системи. І тут знову наштовхуємося на запропоновану думку вирішення суперечок у страховому секторі України – створення інституту страхового омбудсмана, суть діяльності якого вирішувати конфлікти між страховими компаніями та їхніми клієнтами. Перед тим, як подати позов до суду, потерпіла сторона

може попросити про вирішення суперечки страхового омбудсмена. Фактично це остання інстанція неформального вирішення скарг. При виникненні суперечностей між страховиком та страхувальником, клієнти мають спробувати знайти компроміс щодо спірних питань самостійно, а тоді вдатись до послуг омбудсмена. У цьому випадку омбудсман виконуватиме роль третейського судді. Він перевірить обставини, що склалися за кожною скаргою, дасть свої пропозиції та прийме рішення по справі відповідно до правил страхової практики та законодавства. Слід зауважити, що застраховані особи матимуть право переглянути рішення омбудсмена суді та відкликати свою скаргу у будь-який час, тобто звернення за послідами до омбудсмена не перешкоджає їх законним правам.

Таким чином можемо сказати, що інститут омбудсмена не є заміником судової системи, а лише її доповненням. Він, в основному, призначений для споживачів. Окрім цього, страховий омбудсман, зазвичай, розглядає справи, сума за якими не перевищує певного встановленого ліміту, тобто не великі за обсягами. Такий інститут, як правило, очолює людина, яка сама є омбудсманом. Очільник інституту омбудсмена представляє організацію та затверджує всі рішення, які в цій організації приймаються. В ролі його помічників виступає команда кваліфікованих юристів, які спеціалізуються безпосередньо на страхових справах.

Інститути страхового омбудсмена можна створювати за ініціативи держави, або з приватної ініціативи. У багатьох країнах такі інститути створювались страховою галуззю як своєрідний засіб саморегулювання. Зазвичай вони не є державною організацією, та фінансуються групою страхових компаній. Проте є країни, де інститут страхового омбудсмена створювався державою. Юридичний статус їх може визначатись у законах, постановах чи указах (наприклад, як у Польщі чи Індії). Але не залежно якої форми власності буде ця структура завжди є важливою під-тримка держави. При створенні таких організацій досить вагомим є питання чи рішення омбудсмена є обов'язковими для виконання страховиками, а також які макси-мальні суми вони можуть

розглядати. У таких країнах, як Польща чи Швейцарія рішення інституту омбудсмена не є обов'язковими і тому омбудсмени виконують суто посередницьку роль. Тобто сторони конфлікту можуть прийняти, чи не прийняти цю пропозицію на свій розсуд. Проте у Німеччині, Ірландії чи Великій Британії, де успішно діють інститути омбудсмена щодо страхування, рішення омбудсмена є обов'язковими для виконання.

Якщо інститут омбудсмена буде незалежною структурою, то його діяльність буде неупередженою і він належно виконуватиме свої обов'язки, в протилежному випадку його репутація знизиться в очах громадськості, а сама схема виглядатиме як фарс та даремна витрата грошей. Під незалежністю омбудсмена розуміємо невторчання у його роботу, а також незастосування каральних заходів у відповідь на його дії. З метою контролю за діяльністю омбудсмена, зазвичай, здійснюється нагляд з боку нейтральної ради чи правління директорів.

Аналізуючи міжнародний досвід, можна стверджувати, що страховий омбудсман може адекватно вирішувати суперечки, навіть краще, аніж це робить формальна судова система.

Оплата страхового омбудсмена вартує грошей, які він бере за улагодження страхових суперечок. Наприклад у Німеччині вирішення страхової суперечки через омбудсмена в декілька разів коштує дешевше від судового процесу, адже агентству омбудсмена необхідно суттєво менше ресурсів, аніж суду. Прямі витрати сторін щодо вирішення суперечки також суттєво скорочуються, бо на відміну від судів є не вигідним і непотрібним юридичне посередництво.

Дії омбудсмена є набагато гнучкішими, ніж це передбачено формальними судовими процедурами, тому він може вирішувати конфлікти неформальним способом

Однією з головних переваг омбудсмена є його фахова компетентність, оскільки його знання реальної страхової практики є чи не найширшими. На таку посаду може претендувати людина, яка бездоганно володіє знаннями страхової справи та законодавства. І як висновок, страховий омбудсман, зазвичай, є доступнішим та зручнішим для користувача, аніж суди.

Висновки. При впровадженні інституту страхового омбудсмена, який буде належним чином спланований та добре функціонуватиме з'являться прямі та непрямі переваги як для самих страховиків, так і для їх клієнтів. В результаті така інституція принесе користь і державі.

Що до клієнтів страхових компаній, то їм буде досить вигідним створення інституту страхового омбудсмена, оскільки їхні скарги зможуть вирішуватися дешевше та швидше. Що ж до застрахованих осіб, то їх ринкова позиція зміцниться, вони матимуть можливість забезпечувати дотримання своїх легітимних прав. Сам позивач може відхилити рішення омбудсмена. Крім того, страховий омбудсман надасть допомогу щодо удосконалення стандартів у страхуванні. А також, працюючи з окремими справами, омбудсман може виявляти слабкі місця у практиці страхових послуг, а також у їх правилах та відносинах на ринку.

Для держави такий інститут омбудсмена з питань майнового страхування також буде вигідним. Перш за все, буде зменшено навантаження на суди, через те, що багато страхових справ вирішуватимуться до передавання в суд. Таке саморегулювання галузі вирішення суперечок розвантажить нагляд за галуззю страхування. Справедливе відношення до застрахованих осіб сприятиме зменшенню необхідності у застереженнях та втручаннях.

Таким чином, можемо стверджувати, що в Україні доречно створити приватний інститут страхового омбудсмена. Він мав би створюватися не державою, а страховими компаніями, які є зацікавленими у розвитку ринку страхування та його високих стандартах. Зарубіжний досвід показує, що кількість страхових компаній-членів інституту страхового омбудсмена постійно зростає.

Література

1. Агрпромиловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: Інформаційно-аналітичний збірник. – Вип. 5 / за ред. П. Т. Саблука та ін. – Київ : ІАЕ, 2002. – 647 с.
2. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич – К. : Знання. – 2005. – 215 с.
3. Барановський О. І. Розвиток страхового бізнесу в Україні / О. І. Барановський. // Фінанси України. – 1996. – № 8. – С. 85–93.

4. Віленчук О. М. Стан та перспективи розвитку екологічного страхування в аграрній сфері / О. М. Віленчук. // Економіка АПК. – 2002. – № 5. – С. 85–90.
5. Внукова Н. Практика страхового бізнесу / Н. Внукова. – Київ : ЛИБРА, 2003. – С. 35–38.
6. Осадець С. С. Страхування / С. С. Осадець. – К. : КНЕУ, 1998. – 528 с.
7. Кривошипник Т. Особливості оцінки ризику при укладанні договорів страхування майна громадян / Т. Кривошипник // Вісник КНЕУ імені Тараса Шевченка. – № 3(156). – 2014. – С. 52–56.
8. Царенко О. В. Види страхування в умовах ринкових перетворень. / О. В. Царенко // Схід. – 2003. – № 2 (52). – С. 26–30.
9. Шахов В. В. Страхование: Учебник для вузов / В. В. Шахов. – М. : Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 311 с.
10. Brigham E. F., Gapenski L. C. Intermediate Financial Management, 4-th ed. – The Dryden Press, 1993. – P. 76.
11. Sumitomo Life Insurance Company. 1995 Annual Report. – Japan, Tokyo, 1995. – 43 p.
12. https://pidruchniki.com/13560615/strahova_sp_rava/strahovi_poslugi_maynovomu_sektori_domogospodarstva.
13. http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/156_52-56.pdf.

References

1. *Ahropromyslovyy kompleks Ukrainy: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku* [Agroindustrial complex of Ukraine: state, tendencies and prospects of development]: Informatsiyno-analitychnyy zbirnyk. – Vyp. 5 / za red. P. T. Sabluka ta in. – Kyiv : IAE, 2002. – 647 p.
2. Bazylevych V. D. *Strakhova sprava* [Insurance business] / V. D. Bazylevych, K. S. Bazylevych. – K. : Znannia. – 2005. – 215 p.
3. Baranovskyy O. I. *Rozvytok strakhovoho biznesu v Ukraini* [Development of insurance business in Ukraine] / O. I. Baranovskyy. // *Finansy Ukrainy*. – 1996. – № 8. – P. 85–93.
4. Vilenchuk O. M. *Stan ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho strakhuvannia v ahrarniy sferi* [State and prospects of development of ecology insurance in agrarian sphere] / O. M. Vilenchuk // *Ekonomika APK*. – 2002. – № 5. – P. 85–90.
5. Vnukova N. *Praktyka strakhovoho biznesa* [Practice of insurance business] / N. Vnukova. – Kyiv : LIBRA, 2003. – P. 35–38.
6. Osadets S. S. *Strakhuvannia* [Insurance] / S. S. Osadets. – K. : KNEU, 1998. – 528 p.
7. Kryvoshypnyk T. *Osoblyvosti otsinky ryzyku pry ukladanni dohovoriv strakhuvannia mayna hromadian* [Features of risk estimation at composing of contracts of property of citizens insurance] / T. Kryvoshypnyk // *Visnyk KNEU imeni Tarasa Shevchenka*. – № 3(156). – 2014. – P. 52–56.
8. Tsarenko O. V. *Vydy strakhuvannia v umovakh rynkovykh peretvoren* [Types of insurance in the conditions of market transformations] / O. V. Tsarenko // *Skhid*. – 2003. – № 2 (52). – P. 26–30.

9. Shakhov V. V *Strakhovanie* [Insurance]: Uchebnik dlia vuzov / V. V. Shakhov. – M. : Strakhovoy polis, YuNITI, 1997. – 311 p.
10. Brigham E. F., Gapenski L. C. *Intermediate Financial Management*, 4-th ed. – The Dryden Press, 1993. – P. 76.
11. Sumitomo Life Insurance Company. 1995 Annual Report. – Japan, Tokyo, 1995. – 43 p.
12. https://pidruchniki.com/13560615/strahova_sp_rava/strahovi_poslugi_maynovomu_sektori_domogospodarstva.
13. http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/156_52-56.pdf

ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОРГАНИЗАЦИИ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АПК

*С. М. Онисько, к. э. н., профессор, М. М. Богач, к. э. н., доцент,
Львовский национальный аграрный университет*

В статье раскрыто современное состояние функционирования страхового рынка в Украине и обозначены основные проблемы страхования в агропромышленном комплексе страны (АПК). Показано, что современное состояние отношений страхового возмещения убытков и потерь в АПК характеризуется медлительностью, сложностью и противоречивостью относительно своего развития. Спецификой деятельности в АПК является сезонность и зависимость от погодных условий, а, следовательно, для этой сферы экономики характерна высокая степень неопределенности. При таких условиях страховые компании чаще всего реализуют стратегию преимущественных отказов при выплате возмещения, что не позволяет получить выгоду реальному субъекту хозяйствования.

Предложены меры улучшения состояния отечественного страхового рынка, в частности, путем введения института страхового омбудсмена. Выявлено прямые и косвенные преимущества страхового омбудсмена для всех участников страхового рынка. Показано, что страховой омбудсман способствует усовершенствованию стандартов в страховании, обнаруживает слабые места в практике предоставления страховых услуг. Для клиентов страховых компаний выгода будет проявляться в снижении затрат при решении жалоб. Для застрахованных лиц возрастает вероятность обеспечения соблюдения своих законных прав. В отношении государства, то институт омбудсмена по вопросам имущественного страхования снизит нагрузку на суды и уменьшит транзакционные издержки по надзору в отрасли.

Доказана необходимость создания в Украине частного института страхового омбудсмена. При этом утверждается, что субъектом деятельности по его формированию должно выступать не государство, а сами страховые компании, которые заинтересованы в развитии рынка страхования и его высоких стандартах.

Ключевые слова: страховой рынок, страховая система, страховая деятельность, страхование имущества, страховая защита, обязательное страхование, добровольное страхование, институт омбудсмена.

FEATURES AND PROSPECTS OF ORGANISING INSURANCE ACTIVITY IN AGRIBUSINESS INDUSTRY

*S. M. Onisko, Ph. D (Econ.), Professor, M. M. Bohach, Ph. D (Econ.), Associate Professor,
Lviv National Agrarian University*

The article reveals the current state of functioning of the insurance market in Ukraine and outlines the main problems of insurance in the country's agribusiness industry. It is shown that the current state of the insurance indemnity in the agribusiness industry is slow, complex and contradictory in its development. The specific feature of activity in agribusiness industry is seasonality and dependence on weather conditions, and therefore, the high degree of uncertainty is characteristic of this sphere of economy. Under such conditions, insurance companies are more likely to implement a strategy of prevailing waivers for repayment, which prevents a real economic entity from receiving profit.

The measures to improve the state of domestic insurance market are proposed, in particular, by introducing the insurance ombudsman institution. The direct and indirect advantages of the insurance ombudsman for all participants in the insurance market are identified. It is shown that the insurance ombudsman promotes the improvement of insurance standards, reveals weaknesses in the practice of providing insurance services. For clients of insurance companies, the benefits will be manifested in reducing costs in resolving complaints. For insured entities, the ability to enforce their legitimate rights increases. Regarding the state, the institution of the property insurance ombudsman will reduce the burden on the courts and reduce the transaction costs of supervision in the industry.

The necessity of establishing a private insurance ombudsman institution in Ukraine is proved. It is stated that it is not the state that should act as the subject of the activity regarding its formation, but the insurance companies themselves that are interested in the development of the insurance market and its high standards.

Keywords: insurance market, insurance system, insurance activity, property insurance, insurance protection, compulsory insurance, voluntary insurance, institute of ombudsman.

Надійшла до редакції 30.10.18 р.

УДК 658

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЯМИ ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Яремко А. Д., аспірант, Українська інженерно-педагогічна академія

У статті розглядається адаптивне управління стратегіями формування антикризового потенціалу підприємства. Виявлено, що при здійсненні адаптивного управління підприємством доцільно враховувати елементи впливу макро- та мезосередовища, які включають державне регулювання діяльності, галузеві управлінські впливи, макро- характеристику ринкового середовища. Показано, що на підґрунті реалізації стратегічного підходу в адаптаційному управлінні передбачається вибір стратегії формування антикризового потенціалу через обґрунтування лише одного її варіанту.

Встановлено, що стратегія формування антикризового потенціалу підприємства являє собою комплексну модель дій протягом певного періоду часу, спрямовану на розпізнавання симптомів виникнення кризових явищ, нейтралізацію їх можливих наслідків, забезпечення високого рівня внутрішнього протистояння кризі при різних рівнях впливу зовнішнього середовища. Запропоновано модель, яка націлена на формування і вдосконалення системи адаптивного управління на підприємствах, дозволяє враховувати наявні кризові явища (макро- і мезосередовище, внутрішні бізнес-процеси) шляхом введення в систему складової, що характеризує рівень агресивності зовнішнього середовища.

Використання запропонованого методичного підходу дозволяє на основі порівняння стратегічних альтернатив розробити комплекс заходів адаптивного управління відповідно до встановленого цільовим вектором напряму розвитку підприємства в умовах ресурсних і часових обмежень та передбачає при невідповідності обраної стратегії цільовим орієнтирам, здійснювати перегляд оптимального її вибору. Він дає можливість забезпечити досягнення установлених підприємством адаптивних орієнтирів шляхом об'єднання в єдиний процес послідовність дій щодо розробки стратегії формування антикризового потенціалу та врахування рівня внутрішнього протистояння впливу кризі, рівня впливу зовнішнього середовища та рівня антикризового потенціалу.